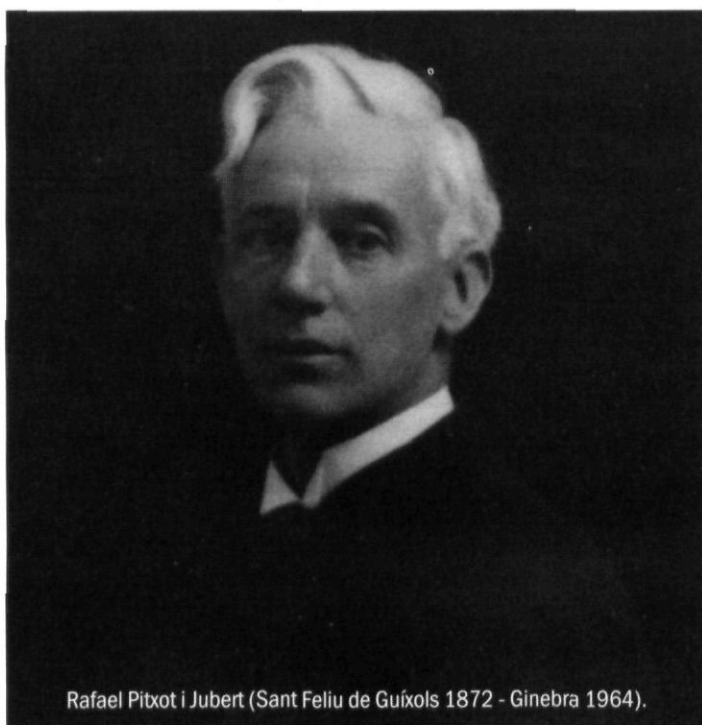

Ciències

Rafael Patxot, meteoròleg, astrònom i mecenes

Xavier Colomer-Ribot

Rafael Patxot i Jubert (Sant Feliu de Guíxols 1872 - Ginebra 1964).

El jove matrimoni Patxot-Rabell.

El guixolenc Rafael Patxot i Jubert (Sant Feliu de Guíxols, 1872 - Ginebra, 1964) va ser una personalitat única bigarrada, un home polifacètic format a partir de múltiples interessos, culturals, humanístics i científics, independent, un rar exemplar com no n'hi ha avui dia, o és molt difícil de trobar, una personalitat aferrada a la seva terra, mig Empordà mig Selva, que ell va saber canalitzar a partir de dues passions: per una part, la ciència, com a astrònom i meteoròleg, i, per l'altra, el seu país, Catalunya, com a mecenes de la cultura catalana i patriota, des de la seva posició benestant, pertanyent a una família d'industrials surers. I, a més d'intel·lectual, filantrop i escriptor, també va ser bibliòfil, autor del que sembla ser, segons les seves pròpies paraules, el primer ex-libris que es va fer a Catalunya: «per molt que sapies es molt lo que ignores».(1)

Exiliat a Suïssa, es va negar a tornar l'any 1942 i va rebutjar la proposta que li feia el Servei Meteorològic espanyol

Una nissaga de personatges il·lustres

El cognom Patxot s'associa a tota una nissaga de personatges il·lustres de Sant Feliu de Guíxols. Un d'ells és Rafael Patxot i Jubert. Ell mateix, a les seves memòries, *Guaitant enrere (fulls de la vida d'un octogenari)*, descriu el seu avi i el seu pare.

L'«avi Patxot», Rafael Patxot i Ferrer (1810-1886), va ser alcalde gairebé vitalici de la localitat. «Segons els seus compatricis "era nat per manar"; però la seva generositat, dretura de consciència i fermesa de caràcter no li valgueren més que maldecaps i perjudicis personals, com sol succeir a tot-hom en casos semblants».

I del seu pare, Eusebi Patxot i Llagostera, valora que: «fou per excel·lència l'home d'intimitat, i defugí qualsevol actuació pública. Tot el seu ésser es pot encloure dintre aquest acord: família, música i sofriment; així ritmà el seu viure». «Afavorit de sentiment i ric de cultura, el Pare no tingué salut sobrera. Davant del seu exemple vivent, jo vaig aprendre prematurament aquest aforisme on me som arrapat més d'un cop: el sofriment és un mitjà, un element de perfecció».

Un altre és l'escriptor Ferran Patxot i Ferrer (1812-1859), cosí però no germà del seu avi, com podria semblar, que va utilitzar el pseudònim Ortiz de la Vega. La seva obra més coneguda és la romàntica *Las ruinas de mi convento* (1851), que forma part d'una trilogia de novel·les centrades en les exclaustacions i destruccions de monestirs com el benedictí guixolenc, completada per *Mi claustro* (1856) i *Las delicias del claustro y mis últimos momentos en su seno* (1858). Altres obres seves són el drama *El tejedor* (1838), *La historia del emperador Napoleón* (1839) i la comèdia *Buen corazón quebranta buena ventura*. També es va dedicar al periodisme i va ser fundador, director i

per molt que sapies es
molt mes lo que ignores.

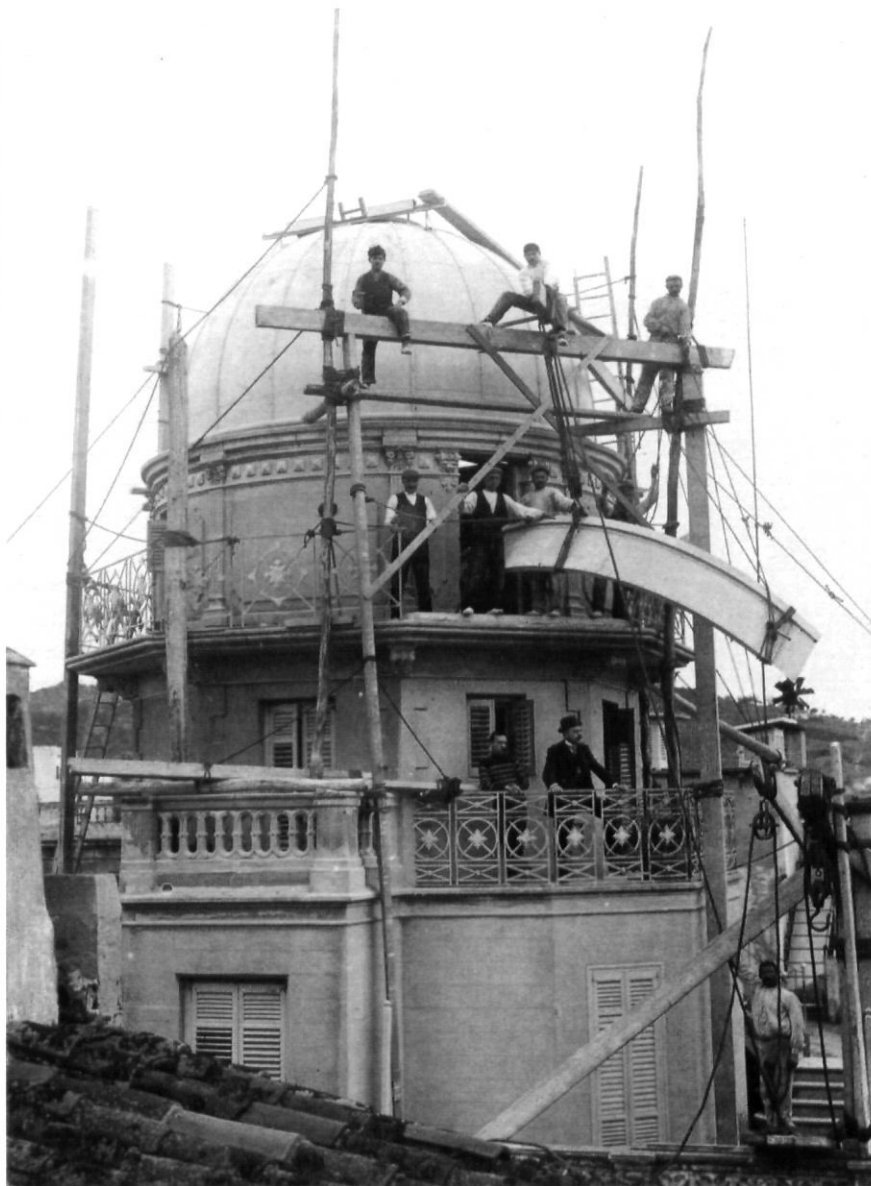

redactor del diari barceloní *El Telégrafo* (1858), anomenat després *El Principado*, més tard *La Imprenta* i, finalment, *El Diluvio*.

Com Rafael Patxot i Jubert, són membres del que un altre fill il·lustre de Sant Feliu de Guíxols, també injustament oblidat, Gaziell –Agustí Calvet i Pasqual– qualifica d'«idiosincràsia guixolenc». Al costat de Joaquim Ruyra a Blanes, Víctor Català a l'Escalà i Josep Pla a Palafrugell, que, per ell, tenen un lligam en comú: «el de ser fills directes del camp o de la marina i no pas productes de cultura ciutadana, passats pel que en diem refinaments de la civilització». «Sant Feliu, en canvi, ha plasmat un estol d'esperits que són d'una mena ben diferent. Per dir-ho en un mot, diré que tots ciutadegen. L'astrònom Patxot, l'erudit Cases, el sensitiu i musical Salvador Albert (fill de Palamós, però pastat i fet a Sant Feliu de Guíxols), i el més curiós de tots, Juli Garreta, es caracteritzaven pel fet de ser en el fons plantes de cultura, més que plantes silvestres; flors essencialment burgeses, i no pas pageses». A aquests noms de guixolencs de renom de la història recent guixolenc, encara n'hi afegiríem d'altres igualment il·lustres, que es qualifiquen per ells matei-

El Casino La Constància i, al fons, la casa Patxot, amb la cúpula de l'observatori.

Desmuntatge de la cúpula de l'observatori.

xos, com Marià Vinyes, Josep Irla, Felip Calvet, Eduardo González Hurbise o Lluís Esteve i Cruañas.

Guaitant enrere (fulls de la vida d'un octogenari) són les memòries de Rafael Patxot i Jubert. Hi manifesta el seu desencís respecte la seva població natal i el seu país, on no va voler tornar mai més —va morir en plena dictadura franquista, el 1964, a Ginebra. És el que el seu biògraf, Joaquim Maluquer i Sostres, defineix com a «testament espiritual». «La lectura d'aquell extens i un xic complicat recull ens descobreix, millor que la semblança més acurada, l'extraordinària personalitat de Rafael Patxot. De la generació dels modernistes —amb els quals compartí afanys i

neguits—, però marcadament impregnat per l'ideari i l'estil de la Renaixença, acomplí una poc comuna simbiosi entre la intransigència i la comprensió humana». I en remarca la següent anotació feta pel mateix Patxot al seu propi volum: «Aquest llibre fou concebut materialment a la tarda de 4 d'agost de 1936, a bord del torpediner francès 'Bretois', quan navegàvem en aigües de la costa empordanesa i jo em despedia de Catalunya per sempre més: era un trenc definitiu en la meua vida». Una mostra d'aquesta crua realitat que li va marcar la resta de la vida és la carta que li va adreçar Gaziel el 7 de gener de 1962, dos anys abans de la mort de Patxot: «Em dol

molt, com a tants catalans que us estimem de veres, que us mantingueu en la vostra dura i irreductible resolució. Mai com ara, en els nostres temps, Catalunya no havia tingut tanta necessitat de tots els seus fills autèntics: dels altres, i de gent forastera, ens en sobra fins a l'embarament. Per això, és tant de doldre que un patrici com vos hagi perdut la fe en aquesta miserable terra nostra. Com més homes del nostre tremp li manquen, n'és més.

»Sobretot us voldria fer veure una cosa, estimat i enyorat amic: la nostra mare ha estat el que vulgueu, però només en tenim una, ella. Si els pocs que mai no l'hem traïda ni la trairem, també la deixem caiguda i envilida a la vora del camí, com podrà mai aixecar-se? Quina grandesa de caràcter no demostraríeu, perdonant-li els torts que us ha fet, allargar-li els vostres braços amorosos, com en altres temps, per ajudar-la a alçar-se del fang on encara jau i a reviuire...!

»Perdoneu-me Patxot: és que sempre us he estimat de veres, bé ho sabeu, i no em sé avenir —no m'hi avindrà mai— que un català com vos, tan ferm, tan enorme, visqui allunyat de la terra que segueix estimant, n'estic segur, com només se'n pot estimar una de sola».

Amb l'esclat de la Guerra Civil, Patxot va ser un home perseguit pels dos bàndols, per ser una persona adinerada i pel franquisme per catalanista. Per això, es va exiliar a Suïssa, des d'on va mantenir sempre una més que ferma oposició al règim de Franco, i tampoc no va voler tornar quan li ho van proposar el director de Servei Meteorològic Espanyol, l'any 1942, Luis de Azcárraga, y Pérez Caballero.

Però abans d'aquest trencament dolorós en la seva vida i amb Catalunya, hi ha entre ambdós una relació intensa, amorosa, apassionada... Va ser la seva aposta personal.

L'observatori astronòmic de Sant Feliu de Guíxols, construït a París, va ser una de les primeres instal·lacions del seu gènere a Europa.

Patxot, meteoròleg i astrònom

Una de les fites més rellevants de Patxot va ser la instal·lació l'any 1896, quan només tenia 24 anys, d'un esplèndid observatori astronòmic que presidia la seva casa del passeig del Mar i que encara es recorda amb admiració a la ciutat. Era el seu somni. Va ser de les primeres instal·lacions a Europa. Detalla el seu biògraf, Joaquim Maluquer, a *Rafael Patxot i Jubert, mecenes i científic*: «L'observatori estava protegit per una cúpula d'acer de 5,30 metres de diàmetre interior, reforçada a prova de tramuntanades, amb l'interior de fusta i recoberta amb linòleum. L'instrument principal fou un refractor equatorial doble, de 0,22 metres d'obertura, construït a París, igual com ho havia estat la cúpula. El telescopi permetia múltiples aplicacions, tals com l'observació directa del firmament, els amidaments micromètrics, les posicions diferencials, l'astrofotografia, l'espectroscopia, la física solar i d'altres. Completaven la part astronòmica de l'observatori una pèndola sideral amb ressonador per a batre els segons en les observacions de trànsit i un teodolit azimutal. Amb l'utilatge descrit, Rafael Patxot fou l'iniciador a Espanya dels treballs micromètrics d'estels múltiples». El primer observatori català del món, com diu al llibre de firmes de la inauguració Antoni Rubió i Lluch.

Patxot mateix diu del seu observatori (1908): «La dalera astronòmica m'havia agafat en les terres del Nord, i quan una malhaurança me feu retornar sobtosament a l'escalf del Migdia, seguien igualment corprenent-me els nous horitzonts que l'Astrofísica anava descobrint, horitzonts que apressadament s'eixamplaven en immensitats. És vertitat que çò que sol anomenar-se —sovint un xic abusivament— realitats de la vida, m'empenyien crudel-

ment cap a altre camí, emperò no pogueren pas foragitar aquella dèria, i a la fi, malgrat tot, vaig llençar-me a la realització d'una somniesa, encara que no fós més que com a penyora de gratitud devers els estudis que m'havien absorbit la juvenesa, deslliurant-la de volar ran de terra. Perxò, el primitiu intent de l'Observatori de St. Feliu de Guíxols era quasi exclusivament astronòmic, perquè aleshores jo no ovirava pas el capgirament que l'esdevenidor havia de portar-me i, d'altre banda, l'estatge on forçosament jo devia actuar no era pas el més a propòsit per a l'experimentació meteorològica».

Aquesta «realitat de la vida» a què es refereix Patxot va ser l'impediment de dedicar la seva vida exclusivament a la tasca científica, intel·lectual i humanista com ell hauria desitjat, perquè als 20 anys ja havia substituït el seu pare en la direcció de la fàbrica de taps de xampany familiar. Va ser el sacrifici de la seva vocació.

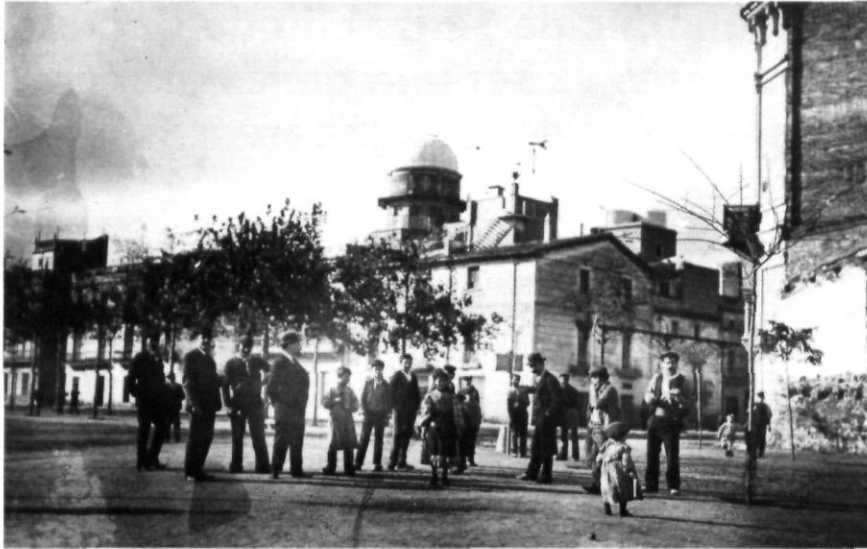
Patxot va ser Membre Fondateur de la Société Astronomique de Fran-

ce; membre de la Fellow Royal Astronomical Society (FRAS), la Fellow Royal Meteorological Society (FRMS), totes dues de Londres, i membre de la Comission pour l'Étude des Nuages, del Comitè Internacional Meteorològic. La primera se li va desenvolupar amb el llibre de Camille Flammarion *L'astronomie populaire* en un viatge que va fer a Reims, en terres xampanyeres.

En un moment com l'actual en què la ciència meteorològica està adquirint una gran importància, també és el moment de recordar aquesta figura, perquè ell va ser l'introduïdor dels estudis en aquest camp a Catalunya. Va ser el primer meteoròleg català que va mesurar la velocitat de la tramuntana mitjançant un anemocinèmetre d'intensitats. I va recollir dades pluviomètriques de tot Catalunya. Va crear la Xarxa Patxot per estudiar la pluviometria de les comarques gironines i, posteriorment, convençut que les possibilitats de la riquesa d'un poble impliquen conèixer a la menuda el seu règim

Dos il·lustres exilats, Pau Casals i Rafael Patxot.

Una altra imatge de la casa Patxot.

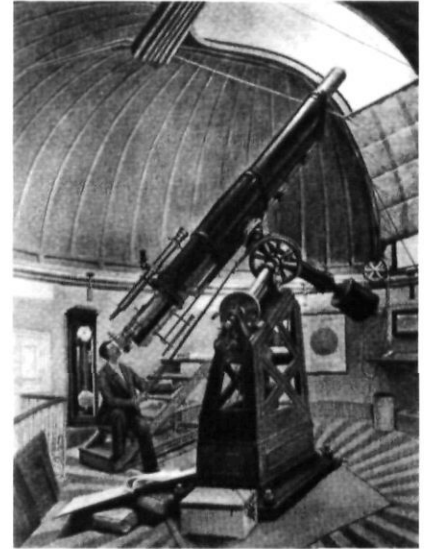
pluviomètric, va ampliar la xarxa a tot Catalunya, Balears i el Rosselló. Més tard, donà tot l'instrumental al Servei Meteorològic de Catalunya, que el va destinar a l'Observatori de Montserrat.

A partir de les seves observacions, al 1908 va publicar *Meteorologia catalana. Observacions de Sant Feliu de Guíxols*, amb una addenda referida a la pluviometria, i va ser l'iniciador a l'Estat dels treballs micromètrics d'estels múltiples. Producte de posteriors estudis són la publicació de *La pluviometria catalana* el 1912, i *Segon estudi de la pluja a Sant Feliu de Guíxols*, el 1923, any que també produí *Contribució a l'estudi dels corrents atmosfèrics mitgers*.

Ja des de Barcelona, el mateix 1923, i dins l'estudi dels núvols, on va sobresortir, va continuar els seus treballs en aquest àmbit en un local del Servei Meteorològic de Catalunya, fent-se càrrec de totes les despeses i dipositant-hi tots els seus instruments científics i material recollit. El telescopi es va lliurar a la Societat Astronòmica de Barcelona, i quan aquesta es va dissoldre, es va quedar a la Universitat de Barcelona, on als anys seixanta encara estava en actiu. Actualment està situat al campus de la Facultat de Ciències.

Com afirma Joaquim Maluquer, «l'obra científica més rellevant de Rafael Patxot ha estat la contribució

a la meteorologia catalana, amb especial esment a l'estudi dels núvols o nefologia, que atenyé un abast internacional». L'any 1929, Patxot havia finançat l'*Atlas Général des Nuages (Atlas Internacional de Núvols)*, una edició en francès, alemany i anglès que va fer editar també en català. Un codi que havia de regir les observacions de tot el món. I la *Lettre aux membres de l'Organisation Météorologique Internationale et aux météorologues en general*, ja a Fribourg al 1948, que és la denúncia de la usurpació franquista de l'Arxiu de Núvols al 1939, i la destrucció dels seus instruments, instal·lacions i registres d'observació, seguint les ordres del Servei Meteorològic Espanyol. Demana que se li restitueixin. Bona part d'aquest material, traslladat a Saragossa, l'Institut Nacional de Meteorologia (INM) el va retornar a la Generalitat al 1983, i es pot consultar al Servei Meteorològic de Catalunya, que té la seu a l'Observatori Fabra, a Barcelona. L'any 1996, l'INM el va homenatjar amb la col·locació d'una placa en memòria seva a la façana principal del Centre Meteorològic Territorial (CMT) de Catalunya del Port Olímpic de Barcelona. I dos anys més tard, el seu nét, el físic Rafael Carerras Patxot, va donar la biblioteca meteorològica del seu avi al Centre Meteorològic Territorial de Catalunya de l'INM.

El telescopi equatorial de l'observatori de Sant Feliu de Guíxols, a finals del segle XIX.

Estació meteorològica a la Casa Patxot

L'edifici de l'actual Casa Patxot, situada al xamfrà entre el passeig del Mar i la rambla del Portalet, una de les cases senyoriales, d'estil noucentista, que encara conserva la façana marítima del passeig de Sant Feliu de Guíxols, situada al costat de la que també era dels Patxot i que tenia la gran cúpula de l'observatori astronòmic i meteorològic, és avui dia la seu de la Cambra de Comerç, Indústria i Navegació de Sant Feliu de Guíxols. El rellotge de la seva façana conté un vers del *Canigó*, de Jacint Verdaguer, que fa referència al pas del temps: «Lo ritme van seguint de les estrelles».

Al mes de març de 2003, s'hi va inaugurar una estació meteorològica. És una contribució per recordar la memòria històrica de la meteorologia de Catalunya i del Patxot meteorològic, una iniciativa del Servei Meteorològic de Catalunya i el Departament de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya, la Cambra de Comerç i l'Ajuntament.

La instal·lació consisteix en una estació sensora de tipus manual que mesura les variables meteorològiques del municipi. Té un vessant pedagògic, ja que permet als alumnes de les diferents escoles i/o instituts guixolencs d'obtenir les corresponents dades amb l'objectiu de fomentar

Patxot va mesurar la velocitat de la tramuntana, va estudiar la pluviometria de Catalunya i va publicar un *Atlas Internacional dels Núvols* en francès, anglès i alemany

l'aprenentatge sobre la meteorologia i el coneixement climàtic de Sant Feliu de Guíxols. El Servei Meteorològic de Catalunya és el propietari i titular de l'estació, i hi va aportar tot el material necessari: gàbia de fusta, termòmetre de màxima, termòmetre de mínima, termòmetre sec, termòmetre humit i pluviòmetre. La Cambra de Comerç en va cedir l'espai de franc i l'Ajuntament promou a les escoles i instituts de la ciutat el seu ús.

Patxot, mecenes

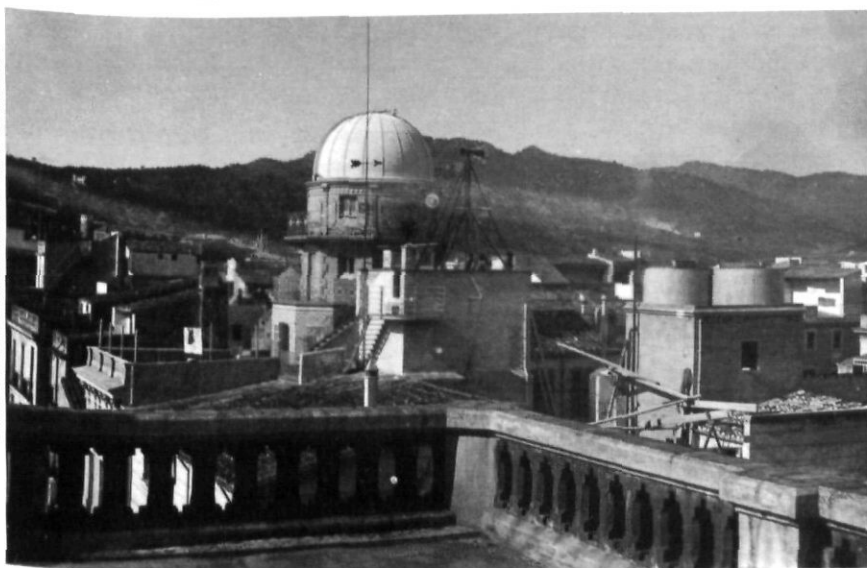
Podem posar Rafael Patxot i Jubert a l'altura de Verdagner, Amades o fins i tot Joan Coromines en la seva tasca i afany de recuperació i conservació de la llengua. Aquí va aprofitar la seva posició social per posar-la al servei de Catalunya. És el seu vessant de mecenes, que va lligat amb el d'intel·lectual i patriota, i que s'ha situat a l'entorn del moviment modernista. Rafael Patxot havia fundat el 1901 a Sant Feliu la revista *Llevar*, que es va publicar fins al 1905.

Però, després, a Barcelona, va traduir per a la Biblioteca Popular de L'Avenç una selecció de textos de «Prosadors nord-americans», entre els quals hi havia Washington Irving, William H. Prescott, J. Kirke Paulding, Dr. Franklin, Thomas Jefferson, G. Bancroft, Henry W. Longfellow, Mr. Verplanck, H.T. Tuckerman i Nathaniel Hawthorne.

Més tard, l'any 1909, va col·laborar amb el grup de *L'Avenç* participant en la revista infantil *La rondalla del dijous*. Va fer la traducció del conte fantàstic de J. F. Campbell *La Batalla dels aucells*. I en aquest marc cultural modernista també va col·laborar amb la *Il·lustració Catalana* amb articles de divulgació astronòmica, però sobretot de meteorologia i excursionisme. Del cercle d'amistats amb qui Patxot va tractar, a part dels escriptors i intel·lectuals de *L'Avenç*, és ineludible esmentar figures com Joan Maragall, Mn. Antoni M. Alcover, Eugeni d'Ors i Pere Coromines, una relació a partir de la qual ajudaria els estudis filològics del seu fill, Josep Coromines.

Patxot és una figura, en tots els camps que va cultivar, monumental, tot i que el mecenatge va ser la faceta per la qual va ser més conegut en vida i més recordat posteriorment. Va fundar el que ell va anomenar Fundacions Familiars de Recordança. Eren obres benèfiques que duïen el nom de les seves dues filles, que van morir molt joves. L'any 1919 va crear la Fundació Montserrat Patxot i Rabell. L'objectiu era dotar una noia guixolenca amb una llibreta en la modalitat de capital reservat. Fins al 1931, any en què es va suspendre, la Fundació havia concedit 14 llibretes. El nom de Montserrat Patxot i Rabell també es va associar a l'Institut Català de la Dona, ja que en va finançar la biblioteca. La pèrdua d'una altra filla el va motivar el 1925 a crear la Fundació Maria Patxot i Rabell. Atorgava «beques per a facilitar els estudis a noies catalanes que, posseint una capacitat intel·lectual, siguin mancadetes de mitjans materials per a conrear-la». Es va tancar al 1931. I en va instituir una altra dedicada a la seva mare, la fundació Clara Jubert de Patxot, anul·lada al 1932. La seva finalitat era l'assegurança maternal i les pensions de vellesa destinades a les dones guixolenques necessitades, i va concedir 13 ajuts. A partir d'altres fundacions en nom del seu pare i del seu avi, Rafael Patxot, va establir el 1919 els Concursos Musicals Eusebi Patxot i Llagustera, i els concursos Rafael Patxot i Ferrer, destinats aquests darrers a estimular i premiar estudis històrics, polítics i socials, el 1920. Paral·lelament, dos anys més tard, el mecenes guixolenc va crear uns altres concursos amb la finalitat de premiar estudis i treballs de ciències físiques i matemàtiques, publicats a les Memòries Patxot. N'hi havia de nacionals i d'interna-

La cúpula de l'observatori sobre els teulats de Sant Feliu de Guíxols.

Celebració de les noces d'or a Friburg, abril de 1944. D'esquerra a dreta: Rafael Patxot, muller Lluïsa Rabell, filla Concepció, néta Núria, i néts Rafel, Jordi i Cecília.

cionals. Patxot també va finançar, entre 1923 i 1935, la medalla d'or que atorgava el Centre Excursionista de Catalunya «a qui més s'hagi distingit dintre del seu camp d'acció», «un tribut d'admiració i penyora d'agraïment als autors de treballs o gestes notables, realitzats dintre el camp d'acció del Centre Excursionista de Catalunya, considerat en el sentit més ampli: estudis d'erudició, arqueologia, recerca científica, historiografia, folklore, obra artística en tots els aspectes, cultura, excursionisme, esforç físic, alpinisme, etc.».

A partir de la mort de la germana de la seva esposa, que havia heretat la meitat dels béns del seu marit, Eduardo Romaguera de Alizal, un ric argentí de família originària de Sant Feliu de Guíxols, tal com explica Joaquim Maluquer, mitjançant la Fundació Concepció Rabell i Gibils, Rafael Patxot va poder ampliar la seva gran obra de mecenatge cultural, la valoració de la qual s'anava incrementant sobretot amb dues iniciatives que «arribaren just a temps per a preservar el valuósíssim patrimoni de la nostra cultura popular». Es tracta de l'Estudi de la Masia Catalana i l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya.

En els 130 anys del seu naixement

En el mes d'octubre de 2002, Sant Feliu de Guíxols el va homenatjar en el marc d'unes jornades a Rafael Patxot i Jubert organitzades conjuntament per Mall Associació Guixolenc de Cultura i l'Ajuntament de la ciutat.

L'escriptora i promotora cultural municipal Rosa Masegosa assegura que «va servir per tancar un deute social, històric i cultural que es va obrir arran de la Guerra Civil. Patxot va haver d'exiliar-se perseguit pels dos bàndols; d'una banda per profund nacionalista català i, per l'altra, per ser una persona adinerada»; «s'ha trencat el silenci que regnava sobre aquest il·lustre personatge ganxó: dolgut pel tracte rebut i les circumstàncies, no va retornar mai més a Catalunya i, a més per voluntat expressa de Rafael Patxot, la família tampoc n'ha parlat fins ara; la Generalitat de Catalunya ha mantingut el silenci; l'Orfeó Català, a qui Patxot va encarregar la magna obra del Cançoner Popular de Catalunya, tampoc s'ha manifestat sobre qui els fou un gran mecenes; l'Ajuntament de Sant Feliu tampoc havia fet cap gest per a la recuperació de la seva memòria».

La família directa, benefactora del llegat Patxot, resident a França i a Suïssa, va cedir la publicació de *Rafael Patxot i Jubert. Recordances guixolencques*, uns extractes de l'obra *Guaitant enrera*, a l'organització de les Jornades.

En aquestes jornades es va deixar sentir la veu d'un testimoni, Ramon Sugranyes, que va ser un dels tants joves que es van beneficiar d'una beca de Rafael Patxot. La seva beca li va servir per realitzar els seus estudis en llocs tan privilegiats com la Sorbona. Una vegada acabats, va ser professor de diferents universitats europees, també es va retrobar a Suïssa amb Patxot i, amb ell, va estar en contacte amb Mendizábal i la dona del recentment, en aquell moment, afusellat Carrasco i Formiguera. Sugranyes, en la seva conferència, admetia: «Tota la meua vida acadèmica la dec a en Rafael Patxot». I feia referència a les profundes conviccions de Patxot recordant que era «un home tot d'una peça, *inquebrantable*, segur de les seves decisions». I va descriure, a través del seu escrit llegit per la seva germana, Conxita Sugranyes, ja que per motius de salut no va poder assistir a l'homenatge, un record viu del Rafael Patxot que ell va conèixer, «assegut al seu despatx, a la seva taula i, al darrere, una senyera». Sugranyes va aportar moltes dades històriques de primera mà, entre les quals un record entranyable del cardenal Vidal i Barraquer, amb qui ell i Rafael Patxot havien estat sopant a casa d'aquest últim, tots tres, la nit anterior a la seva mort.

L'Obra del Cançoner Popular de Catalunya

La preservació de la nostra cultura popular també va ser una de les seves lluites i preocupacions personals. Pat-

El mecenatge de Patxot va preservar el patrimoni cultural amb iniciatives com l'Estudi de la Masia Catalana i l'Obra del Cançoner Popular

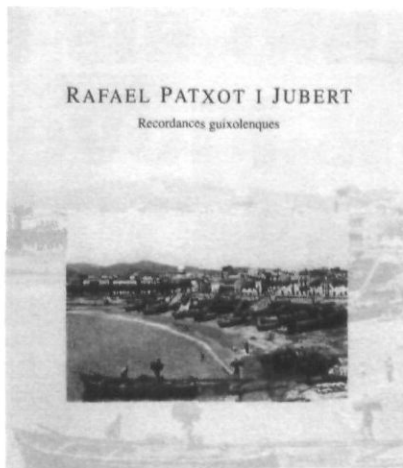
xot tenia l'objectiu de publicar el Cançoner Popular Català, «un ambi- cions i formidable recull de les cançons i danses populars catalanes», com diu Maluquer.

Explica Rosa Massegosa: «De l'1 al 9 de gener de 1928 dues dones recolliren, a Sant Feliu de Guíxols, cent seixanta-set cançons populars, a hores d'ara més d'un 80% inèdites. Les recol·lectores eren Palmira Jaquetti i Maria Carbó, i aquesta era una tasca més que realitzaven per a l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya».

Aquestes eren les missions que tenien els seus responsables, anar poble per poble escollit, sentir i fer cantar el major nombre de persones possible, preferiblement gent gran, i transcriure'n la lletra i la música. Era un encàrrec de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, un projecte auspiciat per Rafael Patxot i Jubert i desenvolupat per l'Orfeó Català, com explica Rosa al pròleg d'*Aportació a l'estudi del romancer popular: La presó de Lleida. Tres versions recollides a Sant Feliu de Guíxols*, que va guanyar l'Enric Descayre i Salgas d'investigació dels Premis Àncora de l'any 2002, que concedeixen el setmanari Àncora de Sant Feliu de Guíxols i l'Ajuntament de la ciutat.

«El 1921 Rafael Patxot», continua Rosa Massegosa, «encomanà l'obra del Cançoner Popular de Catalunya a l'Orfeó, el director del qual era el mestre Lluís Millet. El 1922 es féu la primera missió, i el 1936 l'activitat normal de treball a les oficines de l'Obra del Cançoner va desaparèixer a causa de la guerra, tot i que alguns col·laboradors continuen treballant pel seu compte.

»Rafael Patxot, mecenes de l'Obra, fou també el mecenes del projecte *Estudi de la Masia Catalana...* i procurà que el material que s'havia

pogut salvar es mantingués segur, una part a Suïssa i una altra part a Barcelona, sota la tutela dels familiars.

»Durant dècades no es va saber res d'on eren els materials de l'OCPC i tot eren hipòtesis fins que el 1991 Montserrat rebé un primer camió carregat amb els materials, seguit més endavant per un altre. Des de llavors, el pare Josep Massot i Muntaner n'ha tingut cura, l'ha classificat i ha fet una tasca important per donar a conèixer l'OCPC».

La Guerra Civil aturà el vast projecte del Cançoner; el va deixar amagat en un convent, on s'hi va estar més d'un segle fins que se'n va fer càrrec l'Abadia de Montserrat. «Fins llavors havien aparegut tres volums de *Materials*, amb les memòries de les primeres missions i una selecció dels materials que hi havien estat recollits. El 1994, amb la publicació de dos volums més, la cultura catalana veié en aquesta represa com Josep Massot i Muntaner s'havia embrancat en la tasca de continuar oferint els materials recollits entre el 1922 i el 1940, any en el qual Palmira Jaquetti va realitzar, amb caràcter voluntari, la darrera missió a Setcases,

Manyanet, Anglès i la Vall d'Aran. El volum setè dels *Materials* de l'OCPC, de l'any 1997, contenia una selecció del material recollit a Sant Feliu amb la memòria de la missió...», exposa Rosa Massegosa.

Rafael Patxot i Jubert. Recordances guixolenques es clou amb aquestes paraules titulades *Fermança* (1952): «Jo sóc dels que han sobresviscut la nostra època; així som desplaçats en el viure i el pensar actuals. I ben joiosos que n'estem!

»Per això mateix, amb la testa blanca a tot vent, encara estic a la barra de la meua nau enmig del temporal imperant, envoltat de boirasses i de taurons i, proa a la serenor de l'horitzó on hi ha la posta de la meua tràgica vida, que finirà lluny de Catalunya, car allà jo no hi podria pas viure: complint un deure de consciència i de civisme, m'he expatriat amb tota la família, perquè encara sóc home i empordanès, i em dic Patxot, com el meu avi».

La vida de Rafael Patxot i Jubert és el paradigma d'un poble i d'un país que, com deia fa un temps un conegut crític, no té cap voluntat d'existir. I és per això que estem condemnats a desaparèixer.

Xavier Colomer-Ribot és periodista.

Nota

(1) N. A. Conservem l'ortografia prefabricana de Rafael Patxot en els seus textos.

Fotografies

Dels llibres *Rafael Patxot i Jubert, Recordances guixolenques* i, de Joaquim Maluquer i Sostres, *Rafael Patxot i Jubert, mecenes i científic*, i del Fons de l'Arxiu Històric Municipal de Sant Feliu de Guíxols.